Závěrečná zpráva o působení učitele u krajanů

Školní rok: 2019

Destinace (země, místo): Mato Grosso do Sul, Rio Grande do Sul, Brazílie

Jméno, příjmení: Markéta Pilátová

Destinace: stát Rio Grande do Sul – města Porto Alegre, Nova Petrópolis; stát Mato Grosso do Sul – město Batayporã (výuka probíhala také v blízkém městě Nova Andradina)

Krajanský kontext: Porto Alegre, Nova Petrópolis

Výuka českého jazyka a kultury u krajanských komunit v brazilském státu Rio Grande do Sul probíhá u dvou značně odlišných krajanských spolků. Jednak v Porto Alegre ve spolku ASSOCIAÇÃO CULTURAL TCHECA-BRASILEIRA RIO GRANDE DO SUL (ACTB RS) (Česko-brazilské kulturní sdružení), jehož členové pocházejí zejména z rodin emigrantů, kteří přicházeli před druhou a po druhé světové válce či po roce 1968, a v Nova Petrópolis u spolku ASSOCIAÇÃO DOS DECENDENTES DE IMIGRANTES DA BOEMIA (Asociace potomků imigrantů z Česka). V Nova Petrópolis, malém městečku (asi 19 000 obyvatel) vzdáleném asi dvě a půl hodiny cesty autobusem od velkoměsta Porto Alegre (asi milion obyvatel) tvoří krajanský spolek zejména potomci tzv. českých Němců, kteří do Brazílie přicházeli na konci devatenáctého století z česko-německého pohraničí, zejména z Liberecka. Dodnes se považují za tzv. bohemios čili obyvatele bývalých českých území Rakouska Uherska, na nichž se hovořilo jak česky, tak německy a mají velmi silné vazby na Českou republiku.

Krajanský kontext: Batayporã

Městečko Batayporã (v překladu z indiánského jazyka guaraní *Baťova dobrá voda*) bylo založeno před více než padesáti lety českým podnikatelem Janem Antonínem Baťou a dodnes v něm žijí dvě rozvětvené české rodiny, které tvoří základ dvou českých krajanských spolků – OFICINA CULTURAL TCHECA E ESLOVACA DO BRASIL (Česká a slovenská kulturní dílna) a CENTRO DE MEMÓRIA DE JINDŘICH TRACHTA (Centrum historické paměti Jindřicha Trachty). V čele České a slovenské kulturní dílny stojí hlavní hybatelka místního krajanského života vnučka Jana Antonína Bati paní Dolores Baťa Arambašičová a v čele Centra historické paměti Jindřicha Trachty vnuk spolupracovníka Jana Antonína Bati a bývalého starosty města pan Evandro Trachta. Evandro Trachta je také velmi aktivním honorárním konzulem ČR pro oblast Mato Grosso do Sul. Oba spolky spolu velmi úzce spolupracují a starají se o chod výuky, stejně jako o nejrůznější české krajanské aktivity a své rodinné archivy, které obsahují velké množství historicky cenných dokumentů a fotografií dokumentujících rozvoj krajanského hnutí v oblasti. Dcera paní Dolores Baťové Guiomar Baťová pak vede úspěšný folklorní soubor *Klenot* a zároveň se s paní Dolores Baťa Arambašičovou vzorně stará o pozoruhodnou a velmi cennou sbírku historických krojů, v nichž soubor při slavnostních příležitostech vystupuje.

Výuka českého jazyka a kultury:

Stát Mato Grosso do Sul – Výuka probíhala na několika místech formou fakultativních kurzů. V městečku Batayporã – ve Státní škole J. A. Bati (Escola Estadual J. A. Bata) a ve Státní škole Anízio Teixeira v Batayporã a dále v učebně v Centro de Memória de Jindřich Trachta. Ve městečku Nova Andradina (vzdáleném asi 10 km od Batayporã) v soukromé jazykové škole Cambridge School. Výuku navštěvovalo 229 žáků, z toho 200 dětí – začátečníků (od 6 do 12 let), 10 dospělých začátečníků, 5 pokročilých dospělých a 4 velmi pokročilí dospělí. Výuka probíhala pravidelně i na farmě Recanto rodiny Baťů, vzdálené asi 80 km od Batayporã, kam jezdím zejména o víkendech či svátcích učit paní Dolores Baťovou a její dceru Guiomar Baťovou.

Výuka českého jazyka a kultury pro první stupeň základní školy Jana Antonína Bati v Batayporã a na základní škole Anízio Teixeira v Batayporã

Již před šesti lety proběhla ukázková hodina češtiny a české kultury ve škole Jana Antonína Bati pro žáky první a druhé třídy školy. Děti byly nadšené a plné elánu pokračovat, a proto se na škole rozběhl projekt "Česká kultura, jazyk a četba" s cílem začlenit českou kulturu a jazyk přímo do osnov pro první stupeň této školy, kterou původně založil český rodák a podnikatel Jan Antonín Baťa a později byla zmodernizována a rozšířena brazilskými státními institucemi. Probíhá zde pravidelná výuka pro přibližně dvě stovky žáků prvního stupně (první až 5 třída školy), kteří se po týdnu střídají. Před čtyřmi lety projevila zájem o tyto aktivity i další základní škola ZŠ Anízio Teixeira v Batayporã, kde výuka také probíhá pravidelně asi pro dvacítku žáků prvního stupně školy, zde však formou zájmového kroužku po vyučování. Výuky se účastní také třídní učitelky dětí, které pak zpracovávají společně s dětmi další, zejména výtvarné aktivity, které vyplynuly z výuky – např. obrázky zvířat, které děti viděly v českých animovaných filmech nebo slyšely v českých písničkách. V letošním roce jsem stejně jako předchozí léta pracovala zejména s výukovým programem *Kostičky* přístupným na internetu a s cyklem *Dějiny udatného národa českého*. Dětem se také velmi líbil cyklus *Legendy staré Prahy*. S oběma školami jsme uskutečnili již tradiční *Den české kuchyně*. Na jihu Brazílie v Porto Alegre a v Nova Petrópolis probíhá výuka dětí také na dvou základních školách podobným způsobem.

Co se týká **podmínek pro výuku**, v této destinaci jsou jak na Státní škole J. A. Bati, na ZŠ Anízio Teixeira, tak v Cambridge School dataprojektory a další veškeré nutné vybavení, včetně internetu.

V Nova Andradina probíhala výuka v soukromé jazykové škole v soukromé jazykové škole Cambridge School. Tato instituce má velký zájem o spolupráci, její prostory jsou moderní, vybavené klimatizací a veškerou audiovizuální technikou. Vyučovala jsem tam dvě skupiny, dvakrát týdně. Tito žáci jsou většinou středoškoláci či vysokoškoláci, kteří vnímají český jazyk jako jazyk Evropské unie a hodlají své znalosti využít zejména k nejrůznějším studijním a pracovním pobytům. Tyto studenty pak velmi povzbuzuje možnost účasti na jazykového kurzu v Poděbradech.

Rio Grande do Sul – Výuka probíhala ve dvou městech (vzdálených od sebe sto kilometrů, přibližně 2 a půl hodiny autobusem). Během týdne v městské knihovně v Nova Petrópolis studovalo 22 dospělých studentů ve třech skupinách 11 začátečníků, 6 pokročilých a 5 velmi pokročilých a také na základní škole Otty Hoffmanna. Do dětského kurzu zde chodí 21 dětí formou zájmového kroužku a učí se základní konverzační dovednosti. Díky dobré audiovizuální vybavenosti školy je možné používat filmy, videa, písně a skypování. Škola má krásnou školní kuchyni a děti, školní kuchařky i pedagogové projevili zájem o vaření českých jídel. V Nova Petrópolis mají děti také velký zájem o dějiny české emigrace do Brazílie, neboť v tomto městečku, kde je nádherný skanzen a působí zde několik folklorních skupin, je všeobecně na historii kladen velký důraz. K výuce jsem tedy používala cyklus *Pražské legendy* a také architektonický cyklus *Šumná města* a také letos nově dar Generálního konzulátu v Sao Paulu – malé české loutkové divadlo

a maketu Katedrály sv. Víta, kterou jsme s dětmi stavěli. V pondělí, úterý a někdy také v sobotu odpoledne (praktické hodiny vaření českých jídel a českých písní a tanců) probíhá výuka v hlavním městě státu Rio Grande do Sul – v Porto Alegre v prostorách Státní základní školy Generála Daltrona Filha (Escola Estadual General Daltro Filho). Výuku navštěvovalo v Porto Alegre celkem 85 žáků, z toho 20 dětí – začátečníků, 55 dospělých začátečníků a 10 pokročilých dospělých.

Podmínky k výuce jsou jak v Nova Petrópolis, tak v Porto Alegre velmi dobré, k dispozici je zejména v knihovně v Nova Petrópolis stálé audiovizuální vybavení a hezká učebna. Výuku českého jazyka a kultury zaštiťuje kromě krajanského spolku také místní radnice, která má družbu s městem Jablonec nad Nisou. V Porto Alegre probíhala výuka v prostorách Státní školy Generála Daltrona Filha (Escola estadual General Daltro Filho). Stejně jako v Nova Petrópolis jsou i v Porto Alegre prostory školy velmi dobře vybavené i pro audiovizuální výuku. V Porto Alegre probíhá výuka také na Fedrární univerzitě Universidade Federal de Rio Grande do Sul v rámci rozšiřování výuky – Curso de Extenção. V letošním roce se již výuka nadále nemohla konat v prostorách zdravotnické firmy Diaglaser, která se přestěhovala do jiného sídla, ale díky iniciativě honorárního konzula ČR pro oblast Rio Grande do Sul pana Fernanda Lorenze, jemuž firma patří, bylo možné využívat krásný konferenční sál a veškerou audiovizuální techniku pro větší kulturní akce a přednášky o české kultuře a historii.

Cesty do destinací a ubytování učitele

Po příletu do São Paula je třeba přesunout se do státu **Mato Grosso do Sul**, z letiště jezdí autobus na autobusové nádraží Jabaquara odkud odjíždějí autobusové linky do tohoto brazilského státu. Cesta do Batayporã trvá zhruba 12 hodin, autobusy většinou vyjíždějí večer nebo v noci. Lepší variantou je přílet a následující cesta z hlavního města státu Mato Grosso do Sul Campo Grande, která trvá asi 5 hodin.

Z Batayporã, pokud je výuka organizovaná i v městečku Nova Andradina, učitel cestuje místním autobusem zhruba 20 minut. Učitel si pronajímá pokoj v jednom z těchto městeček, podle aktuální situace. Letos učitelka bydlela v Batayporã u rodiny doktora Battistetiho a paní Iracemy Battistetiové, kteří jsou aktivními členy folklorního souboru *Klenot* a v minulých letech také studenty českého jazyka. Ubytování je předem zajištěno a zcela odpovídá potřebám učitele.

Ze státu Mato Grosso do Sul se učitel přesunuje do státu **Rio Grande do Sul**, do města Porto Alegre, letecky. Cesta trvá asi 3 hodiny letadlem, které odlétá z hlavního města státu Campo Grande (od Batayporã vzdáleného 5 hodin místním autobusem).

Učitel bydlí během týdne v městečku Nova Petrópolis, v podnájmu u rodiny Antonia Thieleho. Ubytování odpovídá potřebám učitele. Ve čtvrtek a v pátek učitel učí v Porto Alegre, kam se dopravuje místním autobusem, cesta trvá přibližně 2 a půl hodiny. V Porto Alegre je ubytování zajištěno u krajanské rodiny Muselů a zcela odpovídá potřebám učitele.

<u>Metodika výuky:</u>

„Opravdová práce učitele je nadchnout a následovně pomoci žákovi přetavit nadšení v praxi.“

Leo Babauta

Výuka jazyka probíhá podle přesně stanoveného plánu, ať už se jedná o skupinu začátečníků, dětí, mírně pokročilých či velmi pokročilých žáků. K výuce jsou používány zejména učebnice *Communicative Czech, Česky, prosím. Čeština Express 1, 2.* Pokročilejší žáci pracovali s vynikající učebnicí *Čeština pro život*. K výuce pokročilých žáků jsou také používány audionahrávky, rozhlasové pořady, ukázky z českého tisku a české literatury, historie a poezie. Žáci pracují s videonahrávkami nazvanými *Poklady české kuchyně I., II.,* podle nichž se učili připravovat tradiční česká jídla. Hodiny pro děti byly doprovázeny knihami *Krtek*

a zvířátka, Krtek a čísla a zejména s knihou a videem *Dějiny udatného národa českého.* Vzhledem k tomu, že se prakticky ve všech učebnách dá připojit na internet, začala jsem používat také výuková videa dostupná na internetu jako výukový program o ČR *Kostičky*.

Na začátku každé hodiny je prvních 10 až 15 minut věnováno procvičení minulého učiva – slovní zásoby a gramatických jevů. Následuje výklad a procvičování nové gramatiky a slovní zásoby. Slovní zásoba, která se spontánně díky dotazům žáků vyskytne během hodiny, je zapsána na tabuli a poté je procvičována další hodinu pomocí hry. Po gramatické části následuje konverzační část: přednost mají vždy tzv. praktické bloky čili konverzační dovednosti, jež mohou žáci doopravdy uplatnit při pobytu v České republice – v obchodě, na nádraží, v hotelu, na letišti apod. Výuka je také doplňována krátkými video nahrávkami a ukázkami z českých večerníčků jako např. *Maxipes Fík,* nebo *Bob a Bobek,* v nichž si žáci mohou procvičit některé základní konverzační obraty.

Mnoho mých žáků dnes navštěvuje Českou republiku a své české příbuzné. Po letech výuky se setkávám s příznivými ohlasy na tuto konverzační část výuky. Žáci se cítí samostatně, umějí se česky informovat o základních věcech, zeptat se na cestu, zorientovat se v hromadné dopravě či si objednat jídlo v restauraci.

Poslední část hodiny, asi patnáct minut je věnováno aktuální politické, kulturní a společenské realitě České republiky. V této části hodiny je také zařazena výuka českých a moravských lidových i populárních písní, koled a krátkých básní a říkadel. Letos stejně jako v minulých letech jsem pracovala zejména s knihou *Říkadla* od Františka Hrubína, v níž jsou poetickým způsobem zpracovány nejrůznější české jazykolamy. V této části hodiny se věnujeme také osobnostem z české kultury a českých dějin. Letos jsme s žáky podrobněji poznali osobnosti Karla IV., Karla Čapka, Jana Amose Komenského, Václava Havla, Miloše Formana, českého prezidenta Miloše Zemana, premiéra Andreje Babiše, zakladatele Sokola Miroslava Tyrše, Tomáše a Jana Antonína Baťů, Jiřího Muchy, Alfonse Muchy, Martiny Navrátilové, Ivana Lendla, Markéty Irglové, Radůzy, Evy Jiřičné, Petry Kvitové a Ester Ledecké. Ze společensko-historických témat jsme probírali podrobněji – založení Československa, založení Sokola, založení továren Baťa, založení továrny Ton v Bystřici pod Hostýnem, tradici sklářství a výroby bižuterie na Liberecku, rozdíl ve struktuře a organizaci českých a brazilských měst, český systém zdravotního a důchodového pojištění, vietnamskou a romskou menšinu v ČR, historickou paměť v ČR a význam Ústavu pro zkoumání totalitních režimů, příběhy z projektu *Post Bellum,* historii Prahy, historii židovské komunity v ČR, dobu Josefa II. a Marie Terezie, Pražské povstání a osvobození Československa, rodinné modely v ČR, česko-německé a česko-ruské vztahy, vojenskou službu v ČR, historie města Brna, Ostravy, Znojma, Plzně – automobilový průmysl, sklářský průmysl, značku Škoda, historii pivovarnictví v ČR, značky a druhy českých piv, české korunovační klenoty a jejich význam, sporty v ČR – tenis, fotbal, lední hokej, architekty Pražského hradu, povodně v Čechách a na Moravě v letech 1997, 2002, 2013, rozpad Československa, Pražské Jezulátko a baroko v Čechách a na Moravě, české prezidenty, dětské domovy v ČR, registrované partnerství v ČR apod. Všechna tato témata jsou probírána a vysvětlována zejména na žádost samotných žáků, kteří se velmi zajímají jak o českou kulturu a historii, tak o současné české reálie. Tato část hodiny se téměř vždy protáhne, ale je žáky také vždy vyžadována.

Písně a hudba v hodinách: Pomocí písní se velmi dobře procvičují fonetické obtíže češtiny, zejména pro brazilské mluvčí obtížné souhlásky. Probíhá také nácvik základních kroků českých a moravských lidových tanců: čardáš, polka, vrtěná, cifrování. Používám videa *Zpívánky,* v nichž jsou velmi přístupným způsobem podány tradiční české a moravské písně jako *Travička zelená, Pec nám spadla, Já ne to ty, Nestarej se, ženo má* apod. Z moderních českých písní jsem používala video z koncertu písničkářky Radůzy a populární skupiny *Čechomor* nebo videoklipy skupiny *Kryštof*, písně Jaromíra Nohavici nebo Karla Kryla.

Doplnění výuky, zájmové aktivity:

Cyklus Aktivní český film – v každé destinaci jsem, stejně jako v minulých letech, jeden večer v týdnu věnovala tomuto cyklu, v němž jsem promítala české filmy. Nešlo však jen o pasivní zhlédnutí filmu, ale o komponovaný pořad navazující na výuku české gramatiky a konverzace a českých reálií a historie. Proto jsem vybírala zejména filmy, které by byly pro tento záměr vhodné. Jako první film žáci ve všech destinacích zhlédli dokument *Praha, matka měst*. Následovaly filmy *Obchod na korze, Hoří, má panenko,* životopisný dokument o *Miloši Formanovi, dvoudílný film a dokument Jan Hus,* seriál *Vlak dětství a naděje (*zajímavý zejména pro žáky v Porto Alegre a Nova Petrópolis, kde je silná německá komunita, vzhledem k tomu, že film řeší německo-české vztahy a odsun sudetských Němců po válce) a seriál *Vyprávěj*. Dále pak dokumenty Olgy Sommerové o Miladě Horákové, Fredym Hiršovi a Věře Čáslavské: *Věra 68.* Velký úspěch měly u pokročilých žáků seriály *Čtvrtá hvězda a Četnické humoresky.* Dále pak filmy *Tmavomodrý svět, Občan Havel.*

V letošním roce jsem opět využila předplatné streamové služby Netflix, kde se objevily tři aktuální filmy v českém znění s portugalskými titulky. Film *Milada* – o Miladě Horákové, film *Lída Baarová* a dokument *Red Trees* o architektu Alfredu Willerovi, který se narodil v Praze a po druhé světové válce emigroval do Brazílie. Filmy jsou v češtině s brazilskými titulky, což velmi usnadňuje jejich pochopení, a žáci jsou z této možnosti doslova nadšení.

Hodiny vaření českých jídel

Zejména o víkendech probíhaly ve všech destinacích nejméně jednou měsíčně specializované hodiny výuky vaření českých tradičních pokrmů. Používala jsem videa z cyklu *Poklady české kuchyně I, II.,* kde šéfkuchaři srozumitelně vysvětlují postup přípravy jídel. Žáci vždy nejprve zhlédli video, poté jsme probírali slovní zásobu týkající se jednotlivých receptů a žáci trénovali čtení receptů z videa. Potom jsme vždy jedno jídlo společně uvařili. Největší úspěch měli již tradičně české bramboráky, ale také pečení českého chleba nebo příprava tradičních polévek, květákové, bramborové a houbové. Speciální kuchařskou hodinu jsme také věnovali tradičním vánočním receptům a přípravě ryby s bramborovým salátem a pečení vanilkových rohlíčků. Letošním největším úspěchem byly české tradiční chlebíčky. Žáci jejich přípravu zvládli rychle a oceňovali zejména možnost vytvářet chlebíčky i z tradičních brazilských surovin. Hodiny české kuchyně jsou mezi žáky velmi oblíbené a jejich kapacita je zcela naplněná, protože žáci většinou přizvou i své rodinné příslušníky.

Práce s internetem:

V Brazílii, zemi, v níž vzdálenosti mezi jednotlivými místy lidé počítají spíše na hodiny strávené v letadle nebo dálkovém autobusu než na kilometry, hraje velkou roli využívání internetového připojení. Žáci českého jazyka a kultury nejsou v tomhle směru žádnou výjimkou, a proto jsem internet učinila součástí výuky. Učitel se také přesunuje ze státu Rio Grande do Sul do Mato Grosso do Sul, proto jsem s žáky udržovala kontakt pomocí pravidelného zasílání úkolů na mail, internetové skupiny na Facebooku a konzultacím na Skypu. Letos se přidal velmi vhodný nástroj – aplikace WhatsApp, na níž má každý kurz svou vlastní skupinu. Je tak umožněna plynulá aktualizace veškerých témat i organizace výuky.

Uzavřenou skupinu na sociální síti Facebook, která se jmenuje Tcheco RS, jsme založili nejdříve společně se žáky z krajanského spolku v Porto Alegre. Postupně se k ní přidávali žáci z Nova Petrópolis a Mato Grossa do Sul. Skupina je uzavřená, mohou do ní vstupovat pouze pozvaní členové. Na stránku skupiny lze vkládat videozáznamy, pomocí kterých žáci mohou sledovat například vybrané pořady z české televize, české folklorní písně, koledy, večerníčky nebo nejrůznější rozhlasové pořady týkající se výuky či články z českých médií.

Tato internetová komunita milovníků češtiny a české kultury slouží také jako zajímavý stmelovací prvek mezi žáky navzájem a bylo již díky ní navázáno mnoho přátelství mezi žáky z různých krajanských komunit, kteří by se jinak neměli kde potkávat a ani by o sobě nevěděli.

V posledních dvou letech však s žáky stále častěji využíváme platformu WhatsApp, v Brazílii nesmírně rozšířenou. Každá skupina studentů má vlastní „whatsappovou skupinu", na kterou přidávám aktuální soubory pro výuku, nejrůznější cvičení, nebo ofocené materiály, videa či fotografie. Mohu také žákům nahrávat zvukové záznamy a oni pak mohou procvičovat výslovnost. Tato forma se mi velmi osvědčila a vyhovuje také žákům zvyklým na tuto platformu a formu digitálního kontaktu.

10 minut skypování do každé hodiny

Na začátku bylo video zhlédnuté na sociální síti Facebook. Byli na něm studenti jedné brazilské jazykové školy, kteří si v rámci výuky angličtiny skypují se seniory z domova důchodců v USA. Video bylo velmi dojemné, a tak jsem si řekla, že tento nápad by se dal využít i v mých hodinách českého jazyka a kultury. Ve městě Nova Andradina učím v malé jazykové škole Cambrige School, která poskytuje na hodiny češtiny prostory a sama ředitelka a majitelka Érica Fabricio je mou studentkou. Ve škole je dobré připojení na Wi-Fi, a tak jsme se rozhodli skypování ve výuce vyzkoušet. Už čtvrtým rokem v brazilské odpoledne a v evropský večer zvu na deset až patnáct minut do výuky pro úplné začátečníky své známé, příbuzné a kamarády. Žáci si vždy připraví sérii 5 až 6 základních konverzačních otázek – *Jak se jmenuješ? Jak se máš? Kde bydlíš? Co děláš? Odkud jsi? Co rád jíš a co rád piješ? Co rád děláš?* a lidé v Česku přes skype odpovídají. Žáci zpočátku nevěřili, že budou moci konverzovat, byli hodně nervózní, ale zároveň je situace motivovala, aby se na hodinu dobře připravili. Zároveň zde hraje roli emocionální náboj podobných setkání a mnoho konverzačních dovedností si žáci lépe zapamatují, protože si je procvičili s neznámým rodilým mluvčím a zcela ztrácejí obvyklé zábrany, které výuku začátečníků provázejí.

Na tento projekt letos navázala další spolupráce, kterou umožnily opět sociální sítě. Dostala jsem na sociální síti Facebook vzkaz od vedoucí školní družiny paní Lenky Šuléřové. Vyměnily jsme si několik zpráv, a když paní Šuléřová zjistila, že učím česky děti a potomky krajanů v Brazílii, domluvily jsme se na pravidelné spolupráci a vytvoření vazeb mezi malými studenty češtiny a českými dětmi. Moji žáci – začátečníci a mírně pokročilí pro české děti nahráli videa, na nichž se jim krátce představili. Využila jsem toho také k opakování sloves *být, jmenovat se, bydlet* a slovní zásoby týkající se států a národností. Poslali jsme videa přes Messenger na Facebooku a netrpělivě čekaly, co na to české děti. Na konci týdne jsme dostali spoustu obrázků – děti ze Žabčic pilně studovaly mapy a informace týkající se Brazílie a nakreslily brazilským dětem, jak si jejich zemi představují. Navíc poslaly spoustu dotazů – ty jsme si pak v učebně Centra Paměti Jindřicha Trachty v Batayporã překládali a opět jsme toho využili jak pro rozšíření slovní zásoby, tak pro trénování porozumění českému textu. S některými dotazy českých dětí si pak ty brazilské nevěděly moc rady, a tak dostaly za domácí úkol některé věci samy zjistit.

Brazilci pak nahráli pro české děti další videa, tentokrát jim poslali brazilské jazykolamy a sami zkoušeli nahrát i ty české, včetně slavného „strč prst skrz krk". Nadšení pak mezi malými Brazilci vyvolala další videa, na nichž české děti poslali nahrávky s krajinou kolem Žabčic, Boží muka a včelí úly. A k včelím úlům dokonce jako bonus video o stáčení medu. To jsme pak na hodině využili opět k rozšíření slovní zásoby ohledně zvířat a rostlin a s tím spojených sloves. Brazilské děti na oplátku poslaly videa s místním běžnými zvířaty: mravenečníkem, opicí vřešťanem – ti žijí na místních farmách a jsou běžně k vidění, s papoušky ara ararauna a s tukany. Na další hodině jsme pak nahrávali v češtině video u místní kapličky Pražského Jezulátka, blízkého parku a školy Jana Antonína Bati. Jak české, tak brazilské děti jsou z těchto aktivit nadšené. Ty brazilské proto, že najednou vidí, že ten cizokrajný a mnohdy pro ně vzdálený jazyk skutečně slouží k dorozumění s českými rodilými mluvčími a mají pocit, že tam někde daleko za oceánem mají sice virtuální, a přesto tak skutečné kamarády, s nimiž sdílí výměnu zkušeností a nových informací o světě.

Vychovatelka ze ZŠ v Žabčicích pak shrnula přínos pro české děti takto: „Pro naše děti to je neskutečně neuvěřitelné. Víte, mnozí z nich znají jen výlety do brněnských nákupních center... dovolenou v Chorvatsku, a to je jejich "svět"." Snad se nám společně podaří s dětmi ze Žabčic a s dětmi z Batayporã vymyslet další zajímavé společné projekty a aktivity. Malý pravnuk Jindřicha Trachty, devítiletý Milan Trachta na jednom videu říká, že jeho pradědeček byl Moravák a má radost, že konečně může kamarádit s dalšími Moraváky.

Akce na podporu české kultury

Mato Grosso do Sul

Česká noc na Cambridge School v Nova Andradina

Majitelka jazykové školy v Nova Andradina Érika Fabriciová a také pokročilá studentka češtiny před nedávnem pro svou školu získala novou budovu s velkým nádvořím a rozhodla se uspořádat pro studenty češtiny i angličtiny *Českou noc*. Ráda jsem souhlasila a připravila na akci přednášku na téma *Památky UNESCO v České republice* s promítáním a ukázkami moravských folklorních tanců ve spolupráci se členy folklorního souboru *Klenot*. Součástí *České noci*, dvacátého devátého května pak byla také ochutnávka guláše a českých chlebíčků. Společně s tatínkem Ériky jsme zpracovali přes deset kilogramů hovězího masa a připravili porce pro dvacet pět hostů *České noci* a nachystali jsme také dvě obří mísy chlebíčků. Nejhezčí na celé akci bylo, že se setkala spousta studentů, kteří se neznali a studenti angličtiny, se mohli seznámit s českou kulturou a gastronomií. Několik z nich pak projevilo zájem o kurzy češtiny. Společně s Érikou jsme se rozhodly jako další akci, v polovině července uspořádat pro studenty tzv. Chlebíčkovou dílnu. Chlebíčky totiž slavily na České noci nečekaný úspěch. Brazilci tento český vynález doslova hltali a spousta z nich by se chtělo chlebíčky naučit vyrábět – v zemi, kde se neustále něco oslavuje, jim tahle česká jednohubka přijde neodolatelná.

Čtyři měsíce skládání Prahy

V březnu 2019 navštívila generální konzulka Ing. Pavla Havrlíková městečko Batayporã v brazilském státu Mato Grosso do Sul a přivezla dětem, které studují češtinu, opět krásný dárek. A opět to nebyl dárek jednoduchý. V loňském roce děti dostaly od paní konzulky 3D model katedrály sv. Víta a letos je v obrovské krabici čekala puzzle skládačka o přesně dvou tisíci kouscích. Děti měly poskládat pražská zákoutí, bronzovou rytinu s rytířem na Karlově mostu, vitráže na katedrále sv. Víta, různá panoramata Prahy, a to všechno spojené do jednoho velkého obrazu. Bylo jasné, že nás společně čeká práce na mnoho měsíců. Děti ve věku šest až dvanáct let se ale jen tak nezalekly. Už měly za sebou stavbu velmi složitého rébusu katedrály, a tak se směle vrhly i na pražské puzzle. Nejdříve jsme ale několikrát společně probírali slovní zásobu týkající se obrázků na skládačce, jako *most, hrad, řeka, labuť, věž, socha,* barvy, slovesa spojená s Prahou, následně jsme listovali mnoha knihami a dívali se na videa s pražskými pověstmi. Samotné puzzle jsme ale nemohli skládat v hodinách českého jazyka, protože to bychom několik měsíců nedělali nic jiného.

Domluvili jsme se tedy s dětmi a s vedením Centra historické paměti Jindřicha Trachty na dalších hodinách, zejména večer, kolem sedmé či osmé hodiny, kdy se děti zaujaté puzzle scházely s učitelkou Markétou Pilátovou a zcela propadly horečce skládání. Večery jsou v Batayporã jedny z nejkrásnějších chvil dne, protože se vedro pomalu vzdává a na nebi se pokaždé vykreslí nádherná škála barev. V domku, v němž sídlí Centrum historické paměti Jindřicha Trachty a odehrávají se v něm hodiny českého jazyka, se tedy několik dnů v týdnu svítívalo dlouho do večera a děti, namísto aby se prohánělly na kolech po venku nebo se doma s rodiči dívaly na televizi, přicházely, aby skládaly nesmírně složité puzzle. Samy pak vymyslely soutěž, kdy se na velkou tabuli přesně zaznamenávalo, kdo a kdy dokázal najít místo kolika kouskům skládačky. Někdy se nám za celý večer nepodařilo umístit víc jak dva, tři kousky, jindy se nám dařilo a našli jsme místo pro třeba i deset kousků. Přidávali se k nám i po večerních hodinách češtiny dospělí studenti a pomáhali

několik dalších hodin, zcela zaujatí skládáním. Také nám velmi pomohla studentka češtiny Luciane Aparecida Martins Pereira, která nám opatřila velkou kartonovou desku, na které jsme puzzle skládali.

V červenci se nám pak podařilo obří puzzle dokončit a na slavnostním předávání diplomů nejlepší „skládači“ dostali od konzulky Pavly Havrlíkové další krásné, drobné dárky. Ale největším darem byly společně strávené chvíle během skládání. Objevování hlavního města České republiky, jeho pro brazilské děti tak exotické krásy. Složené puzzle jsme pak věnovali honorárnímu konzulátu ČR v Batayporã a každý malý i velký student češtiny se dnes touží do Prahy podívat. Vždyť její zákoutí teď díky dvou tisíci kouskovému puzzle má každý z nich v malíčku.

Česká chlebíčková dílna a soutěž v Batayporã

Již šest let se každý rok v brazilském městečku Batayporã konají v rámci výuky českého jazyka české kuchařské a kulinářské dílny, na které se žáci vždycky těší. Letos jsme jich uspořádali hned několik – v rámci výuky se studenti češtiny letos učili dělat nejrůznější typy českého oblíbeného jídla – chlebíčků. V Brazílii se tato česká jednohubka setkala s velkým nadšením. Brazilským studentům připadají naše chlebíčky nesmírně exotické a oceňují na nich zejména estetickou stránku a také to, že je to jídlo, které se dá podávat na nejrůznějších oslavách a večírcích. A ty se v Brazílii konají při každé sebemenší příležitosti, takže žákům připadaly chlebíčky nejen chuťově výborné, ale okamžitě poté, co vytvořili svůj první chlebíček, se začali těšit, jak tuto dovednost využijí na nejbližší rodinné oslavě.

Bohužel v Brazílii je velmi těžké sehnat na chlebíčky všechny možné ingredience, zejména naši nakládanou zeleninu, které se tady říká: „picles“. Nakonec se nám ale vždy podařilo namíchat něco alespoň zdánlivě připomínající náš bramborový nebo vlašský salát a jako ozdoby na chlebíčky jsme pak vycházeli i místních surovin a vznikaly opravdu zajímavé „chlebíčkové kreace“ s mangem nebo papájou. Při rozloučení s krajanskou učitelkou Markétou Pilátovou jsme pak společně vymysleli také „chlebíčkovou soutěž“, v porotě byli zástupci krajanské komunity v Batayporã a starší studenti. Děti, které chodí do kroužku českého jazyka a kultury, pak soutěžily, kdo vyrobí nejkrásnější chlebíček v časovém limitu dvou minut. Oceněné chlebíčky a jejich tvůrci pak získali ceny od generální konzulky Ing. Pavly Havrlíkové. Bylo to krásné rozloučení se semestrem plným češtiny a nečekaných kulinářských zážitků. Když pak volala jedna maminka dvanáctileté Sofie, že děkuje, že se její dcera mohla učit česky a že už několik dní celá rodina jí české chlebíčky, bylo to nejen dojemné, ale taky opravdu povzbuzující. Plné naděje, že láska k českému jazyku může někdy procházet i žaludkem.

Rio Grande do Sul

Výstava a přednáška „České skvosty“ na Veletrhu imigrantských komunit ExpoIjuí, Fenadi v brazilském Ijuí

Brazilský stát Rio Grande do Sul osídlovaly v minulých stoletích mnohé imigrantské komunity. Mezi ně patřili např. Němci, Češi, čeští Němci, Poláci, Litevci, Portugalci, Španělé, Italové, Rakušané, Rusové, Arabové, Švýcaři, Japonci či Holanďané. V kulturních akcích toho státu pak proto mají své nezastupitelné místo a dlouholetou tradici tzv. „Festas das Etnias“, v překladu „Slavnosti etnik“. Jedná se o propojení komerčních veletrhů s oslavami tradic a kulinářského umění nejrůznějších krajanských komunit. Jedna z největších „Festas das Etnias“ se koná již třicet tři let v osmdesátitisícovém městě Ijuí, pod názvem ExpoIjuí, Fenadi mezi jehož obyvatele patří 11 krajanských komunit. Každá z nich má na veletrhu svůj, ne stánek, ale doslova dům. Během let se každý takový krajanský dům rozšiřoval tak, aby v něm byla zároveň i restaurace, kde se několik dní na veletrhu podávají typická jídla a většina z těchto domů má i speciálně upravené pódium, na němž se konají folklorní taneční vystoupení.

Ředitelka českého krajanského spolku v Porto Alegre Karin Muselová dostala v létě od mladého historika Andrého Hajského z Ijuí pozvání, aby se letošního ročníku zúčastnili i zástupci české komunity, protože předkové Andrého Hajského pochází z české rodiny z Rakouska-Uherka. Karin Muselová ve spolupráci s honorárním konzulátem v Porto Alegre nejdříve zaslali do Ijuí panely výstavy „České skvosty," na nichž jsou v portugalštině popsány a zobrazeny jednotlivé významné vynálezy a česká prvenství ve vědě, technice a kultuře. A 15. 10. 2019 pak společně s krajanskou učitelkou Markétou Pilátovou vyrazily autem na šestihodinovou cestu přes místní hory z Porto Alegre do Ijuí. Markéta Pilátová si připravila a přednesla na veletrhu přednášku na téma výstavy a provedla zájemce jednotlivými panely. Výstava se konala v tzv. Rakouském domě, který poskytl velmi vhodné prostory. „České skvosty" měly velký úspěch, a proto se Karin Muselová a nově také komunita českých Němců z Nova Petrópolis chystají v příštím roce českou účast na veletrhu zopakovat, tentokrát i s folklorními soubory z Nova Petrópolis a s novou sérií přednášek o České republice.
Více informací o veletrhu https://expoijuifenadi.com.br/index.php/etnias/

Koncert Dua Siempre Nueva

Krajanská komunita v Porto Alegre ve spolupráci s Generálním a Honorárním konzulátem v Porto Alegre uspořádala 14. 10. 2019 už podruhé v unikátních prostorách Palacio do Ministério Público do Rio Grande do Sul (Palác Ministerstva veřejných věcí) v historickém centru Porta Alegre koncert vážné hudby. Tentokrát přijelo hudební uskupení dvou kytaristů Matěje Fremla a Patricka Vacíka a sopranistky Heleny Hozové Duo Siempre Nuevo. Jejich vystoupení brazilské publikum doslova nadchlo. Nejen proto, že kytara je zde tradičním nástrojem, ale zejména proto, že sopranistka Hozová zpívala skladby českých i latinskoamerických skladatelů. Dokázala si s publikem vytvořit od prvního tónu velmi těsný kontakt a publikum nadšeně aplaudovalo téměř po každé skladbě. Po koncertu uspořádala krajanská komunita pro hudebníky slavnostní koktejl v podzemních prostorách historického paláce, který býval sídlem první vlády Rio Grande do Sul. Během koktejlu si studenti českého jazyka mohli vyzkoušet své konverzační dovednosti a vyjádřit v češtině umělcům svá blahopřání a zážitky z koncertu.

Návštěva paní Dolores Baťa Arambašič v Porto Alegre a uvedení česko-portugalské knihy *O tom jak Jan Antonín Baťa a jeho firma obouvali svět*

Návštěva vzácného hosta, ředitelky krajanského spolku Československá kulturní dílna v Batayporã Dolores Baťa Arambašičové na jihu Brazílie se plánovala téměř rok dopředu. Brazílie je totiž ohromně rozlehlá a cesta ze státu Mato Grossa do Sul na jih Brazílie je logisticky velmi komplikovaná. Přesto a také přes svůj nepříliš dobrý zdravotní stav paní Dolores Baťová dodržela svůj slib, že přijede do Porto Alegre uvést knihu pro české a brazilské děti autorky a krajanské učitelky Markéty Pilátové s názvem *O tom jak Jan Antonín Baťa a jeho firma obouvali svět*. Dalším důvodem návštěvy byla vzájemná výměna zkušeností a poznatků mezi krajanskými komunitami v Porto Alegre a Mato Grosso do Sul. Celou akci iniciovala zejména ředitelka krajanského spolku v Porto Alegre Karin Muselová, která návštěvu a uvedení knihy organizovala společně s učitelkou Markétou Pilátovou.

Dolores Baťová přijela v doprovodu své dcery Guiomar Baťové již v neděli 27. 10. 2019 a přestože v Porto Alegre celé tři dny jejich návštěvy nepřetržitě pršelo, neztrácely optimismus. V pondělí večer proběhlo první setkání se zástupci krajanské komunity a manželkou honorárního konzula Denise Azevedové v tradiční gauchovské restauraci a společně si pak všichni vychutnali vystoupení gauchovské folklorní skupiny, o které obě choreografky a nadšené folkloristky a vedoucí folklorní skupiny Klenot Dolores i Guiomar Baťová projevily nadšený zájem. V úterý 29. 10. 2019 pak proběhlo uvedení knihy *O tom jak Jan Antonín Baťa a jeho firma obouvali svět* a Dolores Baťová všechny nadchla svou přednáškou o jejím dědečkovi, podnikateli Janu Antonínu Baťovi a jeho aktivitách v Brazílii, kde tento český průmyslník založil čtyři dodnes prosperující města. Na akci se sešlo velmi různorodé publikum, studenti českého jazyka, jimž je kniha primárně určená, zájemci o dětskou literaturu a také zástupci podnikatelské komunity v Porto Alegre.

Přednášku a čtení z knihy uvedl honorární konzul Fernando Azevedo, který celou akci zároveň moderoval. Publikum poté kladlo tolik otázek, že se celá akce protáhla o několik hodin a trvala do noci, kdy se pak diskutovalo během slavnostního koktejlu, který krajanská komunita společně s honorárním konzulátem uspořádala na počest paní Dolores Baťové. Akce byla natolik úspěšná, že o další podobné přednášky a čtení z knihy projevili zájem zástupci univerzity v Porto Alegre a několika podnikatelských uskupení a zástupci literárního veletrhu v Porto Alegre. Paní Dolores Baťová i Markéta Pilátová slíbily, že se pokusí znova do Porto Alegre přijet a šířit tak dál povědomí o odkazu firmy Baťa i české dětské literatuře.

Stavitelé katedrál v Nova Petrópolis

V červenci minulého roku dorazila z Generálního konzulátu v São Paulo do městečka Batayporã zásilka pro děti, které studují češtinu. Byla v ní zajímavá 3D skládačka – model katedrály Sv. Víta v Praze. Model vypadal nesmírně složitě, jednotlivé stovky malinkých kousků bylo nutné vylamovat z papírové formy a potom postupně složit do 3D modelu. Děti se ale nezalekly a společně jsme nakonec model postavily. I letos dostaly děti studující v kurzu českého jazyka stejnou skládačku, tentokrát ale putoval dárek z Generálního konzulátu do městečka na jihu Brazílie ve státu Rio Grande do Sul, do Nova Petrópolis.

Děti se tady učí češtinu v zájmovém kroužku na základní škole Otto Hoffmann. Škola je skvěle vybavená audiovizuální technikou a bylo tak možné během stavění katedrály dětem pouštět několik dokumentů a legend týkající se katedrály sv. Víta. Děti se zároveň naučily slovíčka, týkající se staveb nebo architektury. Dozvěděly se spoustu nových věcí o nejrůznějších architektonických stylech a obdobích, v nichž byla katedrála budována. Stavba modelu trvala téměř celý měsíc listopad, kdy děti zůstávaly ochotně i po výuce jazyka ve škole a od stavby katedrály nechtěly odcházet. Na svůj výtvor jsou děti v Nova Petrópolis stejně jako děti z Batayporã nesmírně hrdé. Pracovaly na katedrále celý měsíc v několika skupinách a jejich práci chodila obdivovat celá škola Otty Hoffmanna. Ke stavbě se spontánně přidalo také několik dalších pedagogů včetně koordinátorky výuky a paní ředitelky. Dnes už všichni na škole Otty Hoffmanna vědí nejen, kde leží hlavní město České republiky, ale velmi dopodrobna znají jednu z jeho nejkrásnějších historických památek. A všichni také touží po tom katedrálu jednou doopravdy navštívit. Vždyť v ní teď znají každou věž a každou gotickou klenbu.

Další aktivity:

Překlady a tlumočení pro krajany

Jak ve státě Rio Grande do Sul, tak ve státě Mato Grosso do Sul jsou krajané v čilém kulturním, společenském či obchodním styku s Českou republikou. Často potřebují pomoci s úředním stykem nebo nejrůznější rodinnou korespondencí. Proto jsem např. překládala důležité historické listiny pro komunitu krajanů v Nova Petrópolis, korespondenci Dolores Baťové Arambašič s nejrůznějšími českými institucemi nebo žádosti o české občanství.

Organizace knihovny a osobního archivu Jana Antonína Bati a Jindřicha Trachty

Průmyslník Jan Antonín Baťa po sobě zanechal rozsáhlou knihovnu a osobní archiv, který se dříve nacházel v jeho domě v São Paulu a před nedávnem byla jeho podstatná část převezena do Batayporã. Pomáhala jsem proto uspořádat zejména knihovnu, tematicky i podle jmen autorů, což zabralo velké množství času, protože knihovna čítá přes tisíc svazků. Archiv Jana Antonína Bati obsahuje cenné dokumenty týkající se přímo české historie, jeho osobní zápisky, dopisy a obchodní korespondenci. Pomáhala jsem zejména s česky psanými dokumenty, jak s jejich překlady, tak s roztříděním do jednotlivých kategorií.

Průběžně jsem také pomáhala s katalogizací fondu knihovny v Centro Memorial de „Jindřich Trachta“, jejíž fond se neustále rozrůstá.

Překlady deníků Františka Pelíčka a zpracování jeho dokazu v České republice a v Rio Grande do Sul

František Pelíšek (1896–1937) byl český malíř, který svůj talent plně rozvinul až po emigraci do Brazílie. Do jihoamerické země odešel v roce 1920 a o dva roky později se stal řádným profesorem malby na Institutu Belas Artes v Portu Alegre. Na základě jeho deníků je možné se dozvědět více o jeho životních osudech a o životě emigrantů v Brazílii. Rozsáhlý deníkový materiál, který je dnes ve vlastnictví soukromé umělecké instituce v Porto Alegre je v češtině a je třeba jej přeložit. Ve spolupráci s krajanskou komunitou v Porto Alegre, která má velký zájem udržovat odkaz Františka Pelíška – v Brazílii Francis Pelisek pověřila Markétu Pilátovou překladem jeho deníků a společně se studentkou češtiny a výtvarnicí Anou Luízou Koehler se připravuje rozsáhlý dvouletý projekt, který bude zahrnovat vytvoření nejen překladu, ale také souhrnější historický výzkum, případně vytvoření životopisné knihy o Františku Pelíčkovi, komixu a následně série přednášek pro krajany a širokou veřejnost v Porto Alegre v rámci tamního knižního veletrhu. Tyto akce koordinuje jak krajanská komunita v Porto Alegre tak místní univerzita Universidade Federal do Rio Grande do Sul.

Výzkum odkazu Vladimira Lorenze

František Vladimír Lorenc (1872–1957) patří k našim významným krajanům v Porto Alegre. Už v mládí projevoval velké vlohy pro jazyky, politicky se angažoval, a protože mu hrozilo vězení a tříletá služba v rakousko-uherské armádě, emigroval jako mladík do Brazílie (1893). Usadil se ve vesnici Dom Feliciano blízko Porto Alegre. Byl farmářem, tlumočníkem, učitelem, ředitelem školy, lékařem a byl aktivní i v dalších oborech.
Usiloval o záchranu jazyků původního indiánského obyvatelstva tím, že zpracoval jejich gramatiky. Jeho překlady české poezie do portugalštiny ocenil i prezident T.G. Masaryk. Přesto, že Lorenc znal aktivně mnoho jazyků, věnoval velkou pozornost mezinárodnímu neutrálnímu jazyku esperanto, jehož první učebnici pro Čechy vydal na svůj náklad ještě za svého pobytu v Čechách (1890). Jeho vnuk Fernando Lorenz Azevedo je dnes honorárním konzulem České republiky v Porto Alegre a společně s krajanským spolkem v Porto Alegre usiluje o to, aby byl odkaz jeho dědečka známější jak v České republice, tak v Brazílii. Společně s krajanskou učitelkou Markétou Pilátovou vypracovali honorární konzulát a krajanská komunita projekt, který se v první fázi zaměřuje na tzv. "orální historii" tedy vzpomínky ještě žijících dcer Františka Vladimíra Lorenze, které je třeba zachytit, přeložit a posléze publicisticky zpracovat. Ve druhé fázi projektu by měla vyjít česko-portugalská publikace o životě a díle tohoto krajana.

Publicistická a literární činnost a besedy pro českou veřejnost

Díky blízkému vztahu s krajanskou orální historií jsem byla často inspirována, abych mohla na tyto náměty psát recenze, sloupky a povídky pro časopis *Krajiny češtiny* či sloupky s krajanskými náměty pro deník *Právo*, časopis *Respekt, Radiožurnál Českého rozhlasu, Literární noviny,* serveru *ilitaratura.cz* a delší povídky pro stanici *Vltava Českého rozhlasu*. Stejně jako v minulých letech jsem se věnovala také besedám pro českou veřejnost na téma literární tvorby a krajanské problematiky v Latinské Americe, které proběhly v nejrůznějších knihovnách, kulturních domech a knihkupectvích po celé ČR i v zahraničí.

<u>Závěr:</u>

Krajané i přátelé českého jazyka a kultury v Mato Grosso do Sul i v Rio Grande do Sul jsou v jedné věci jedineční. Drží při sobě a uvědomují si, jak je v této ohromné zemi stvořené mnoha přistěhovaleckými a domorodými kulturami důležité uvědomovat si svou identitu a pečovat o odkaz svých evropských a českých kořenů. Podporovat a prohlubovat jejich snahu je vzácná a výjimečná práce. Díky nadšení těchto lidí a jejich činorodé energii se pak z práce krajanského učitele stává skutečné poslání naplněné radostí a smyslem.

Chlebíčková dílna v Porto Alegre

Návštěva Dolores Baťové v Poto Alegre

Výuka v Nové Petrópolis

Výuka v Porto Alegre

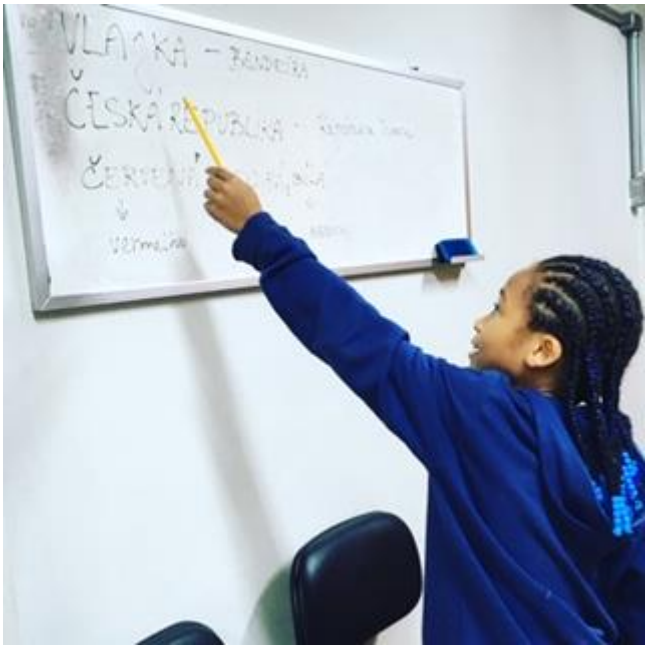

Výroba katedrály

Betlém v Batayporã
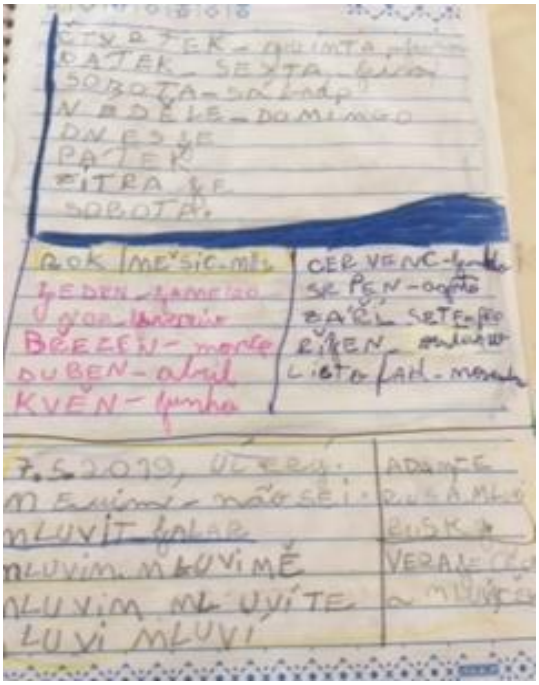
Sešity dětí, Batayporã